

NOBLESSE®

Creat cu pasiune și savoir-faire. Un volum Baroque Books & Arts®.

ALEXANDER VON
SCHÖNBURG
ARTA DE A RENUNȚA CU STIL
sau mai puțin înseamnă mai mult

Ediția a II-a, revizuită

traducere din limba germană de
MIHAI MOROIU

NOBLESSE®

Colecție coordonată de Dana MOROIU

Alexander von Schönburg

DIE KUNST DES STILVOLLEN VERARMENS: Wie man ohne Geld reich wird

Copyright © 2005 by Rowohlt Berlin Verlag GmbH, Berlin, Germany

© Baroque Books & Arts®, 2016, 2024

Imaginea copertei: Costum victorian, detaliu © Shutterstock

Concepție grafică © Baroque Books & Arts®

Lector: Nicoleta Valentina Arsenie

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

SCHÖNBURG, ALEXANDER VON

Arta de a renunța cu stil / Alexander von Schönburg

trad. din lb. germană de Mihai Moroiu. - Ed. a 2-a. - București: Baroque Books & Arts, 2024

ISBN 978-630-6522-35-4

I. Moroiu, Mihai (trad.)

316

Tipărit la ARTPRINT S.A.

Niciun fragment din această lucrare și nicio componentă grafică nu pot fi reproduse fără acordul scris al deținătorului de copyright, conform Legii Dreptului de Autor.

PARTEA I

SITUAȚIA INIȚIALĂ

„În viață, este preferabil să te obișnuiești să pierzi. Astfel, ești scutit să te mâhnești prea tare.”

HELMUT BERGER

DESPRE NECESITATEA DE A ECONOMISI

În vremurile economiei prospere, ocupam un birou elegant, aveam în buzunar cărți de vizită care demonstrau că eram angajatul uneia dintre cele mai cunoscute companii media din Germania și, după parcurgerea unei anumite perioade, potrivit Codului Muncii, perspectiva de a beneficia pe durată nelimitată de postul meu. Acasă, păstram undeva, în bibliotecă, un contract de muncă frumos îndosariat, care prevedea o creștere periodică a retribuiției. Cam cu aproximativ o mie de mărci, în fiecare an. Astfel m-aș fi îmbogățit – încet, dar sigur. Patronul mi-ar fi luat de pe umeri și povara grijilor pentru viitor – de care eu habar n-aveam pe atunci, de altfel – plătindu-mi contribuțiile care se ridicau la o sumă aproape egală cu leafa mea – la asigurări de pensie, sănătate, șomaj și asistență socială.

Dar lucrurile aveau să se desfășoare cu totul altfel, din cauză că patronul a trebuit să tragă frâna de siguranță, după ce Osama bin Laden a schimbat cursul istoriei la New York, și firma la care lucram a realizat dintr-odată că enorme investiții în noul *human capital* fuseseră făcute, privind retrospectiv, în speranța oarecum naivă, însă foarte răspândită pe atunci, că epoca de aur de la finalul anilor nouăzeci va dura veșnic. Iar frâna aceea bruscă i-a aruncat peste bord pe toți cei care veniseră în ultimii doi ani.

La vremea când am fost noi angajați, ziarul la care lucram era așa de încărcat de publicitate, încât curierul nici nu mai reușea să strecoare ediția de weekend prin fanta cutiei de scrisori. Când se pregăteau de lectura numerelor de sâmbătă, cititorii neinteresați de piața locurilor de muncă se descotoroseau mai întâi de secțiunea de anunțuri, pentru care, de-a lungul anilor, se va fi defrișat cu siguranță o pădure de foioase și conifere de suprafață considerabilă, pentru transportul căreia se va fi consumat energie fosilă acumulată vreme de mai multe milioane de ani. Firesc, redacțiile erau la fel de convinse că starea de fapt nu se va schimba niciodată. Fiecare se temea să nu piardă trenul. De la președintele de concern până la pensionarul de rând, care-și jefuia propriile economii ca să se arunce în jocul de bursă, pe toți îi stăpânea o singură spaimă: nu care cumva să scape prilejul de a se înfrupta din acest boom. Firmele s-au năpustit în investiții, iar populația, în consumism și în cumpărarea de „acțiuni populare”.

Firesc, totul s-a soldat cu o migrenă teribilă și, la fel de firesc, angajații din mediile de informare au simțit cei dintâi efectele schimbărilor. Publicitatea este primul capitol la care renunță o firmă când scad cifrele de afaceri. Diminuarea bugetului destinat reclamei permite economisirea unor sume uriașe – fără a recurge la măsuri sociale severe, fără cheltuieli administrative și, cel mai important, efectul

se simte imediat. Noi, cei aduși pentru a concepe suplimentul inovator al unei gazete conservatoare, am fost, logic, cele dintâi victime ale masacrului lansat asupra celor cu venituri peste medie pe piața muncii.

În ceea ce mă privește, am fost destul de afectat de acest incident, deoarece, ca să poți să acoperi cheltuielile unei familii, ai nevoie de venituri regulate. Am încercat totuși să privesc cu o anume înțelegere reacția firmei mele – în definitiv e normal ca o firmă să nu-și permită noi colaboratori în asemenea vremuri. Prin urmare, mi-am întâmpinat demiterea cu umor – negru, ce-i drept – ferm convins că voi traversa o perioadă existențială căreia, foarte important, va trebui să-i fac față cu fruntea sus. În cele câteva săptămâni de preaviz, mă prezentam la birou ostentativ binedispus, extrem de atent să arăt cât mai împăcat cu toată situația. Și, contrar obiceiului meu, am început să port zilnic cravată, așa cum procedau numai câțiva colegi mai vârstnici. Iar când am apărut pentru ultima oară în redacție – într-o zi de toamnă neobișnuit de însorită – am îndepărtat și cele mai mici urme ale trecerii mele pe acolo, i-am lăsat planta din glastră secretarei-șefe, apoi am mers dintr-un birou într-altul și mi-am luat rămas-bun, menționând că am lăsat în urma mea „curat ca lacrima”.

Părerea celor mai mulți dintre noi, cei demiși, era că fusesem tratați „murdar” – invitați în chip de cireasă pe tort, pentru ca la scurt timp să fim scuturați cu dispreț, imediat ce situația a luat o altă turnură. Acea demitere a rămas pentru mine cea dintâi și unica, prin urmare nu am cum să fac prea multe comparații din propria mea experiență, dar, din câte mi-am putut da seama, nu consider că s-au purtat foarte murdar cu mine. Concedierile „murdare la nivel uman” arată cu totul altfel. În țări în care domnește neoliberalismul, în Marea Britanie, spre exemplu, nu

există reglementări asupra modului în care amplotații trebuie să ia la cunoștință că au fost concediați. O firmă londoneză și-a anunțat angajații că sunt pe liber prin SMS. O alta a preferat o variantă și mai neobișnuită, dar cât se poate de eficientă pentru a subția rândurile personalului. Astfel, a declanșat sirena de alarmă în caz de incendiu, pentru ca funcționarii să iasă în fața clădirii. De intrat au mai putut să intre doar cei cărora le-au mai funcționat cartelele de acces. O bancă de investiții americană s-a gândit chiar să organizeze o loterie în cadrul sucursalei ei de la Londra: cine trăgea zero era obligat să plece.

Desigur, nu poți fi niciodată entuziasmat că ai fost demis, dar dacă ar fi să existe cu adevărat modalități simpatice de concediere, atunci a mea se numără, fără îndoială, printre cele mai civilizate. Ședeam într-un fotoliu de piele, negru și comod, într-un birou de pe etajul conducerii, iar șeful direct m-a asigurat că plecarea mea reprezintă o mare pierdere pentru firmă, iar în săptămânile care au urmat am fost tratat cu atâta atenție de colegii care nu primiseră aceeași lovitură, de parcă aș fi suferit de o boală incurabilă. Și m-am bucurat de aceeași compasiune surprinzătoare chiar și în afara cercului de colegi. Cu prilejul serbării estivale a președintelui federal – unul dintre ultimele evenimente la care am participat ca trimis al ziarului, când am avut prilejul să mănânc încă o dată pe săturate – chiar și primarul în exercițiu, care până atunci nu mă învrednicise nici măcar cu o privire, a străbătut o distanță considerabilă ca să-mi împărtășească personal regretul său.

Toți berlinezii clarvăzători trebuie să fi înțeles limpede în acel moment că avea să urmeze un val de concedieri. În ferestrele tuturor palatelor de sticlă proiectate de stelele arhitecturii și răsărite din pământ în mijlocul entuziasmului din anii nouăzeci trona anunțul „birouri de închiriat”. Și nu rareori era menționat dedesubt – cu litere mai discrete –

„în condiții avantajoase“. S-a aflat curând și în ce constau aceste condiții avantajoase: unii proprietari întâmpinau asemenea greutăți să-și umple cât de cât spațiile goale, încât puneau birouri gratis la dispoziția întreprinzătorilor faliti. Friedrichstraße, care, potrivit așteptărilor nestăvilite, avea să se transforme într-un soi de Bond Street ori Faubourg St Honoré, unde bijuterii, hotelurile de lux, croitorii de firmă pentru bărbați și magazinele haute couture ar fi trebuit să se bată pentru cele mai bune vaduri, a rămas pustie până și în sezonul de vârf, în timp ce oriunde, la Ulm sau la Villingen-Schwenningen, hoarde de cumpărători îndârjiți se agită prin zonele pietonale, cărând pungile lor mari de hârtie. Vânzătoarele din magazinele Chanel, Hermès sau Louis Vuitton nu vedeau vreun client la față zile întregi, iar dacă se întâmpla cumva să intre cineva, vreun grup oarecare de ruși rătăciți, rămâneau atât de surprinse, încât în cerul gurii lor căscate se putea distinge spectrul crizei economice. Cu cât plăteau concerne ca Volkswagen sau Deutsche Bank pentru a-și asigura un loc pe Unter den Linden și pe Friedrichstraße la începutul anilor nouăzeci, acum ar putea să se extindă în jumătate din oraș.

Tot așa de limpede era și că sistemul social prezintă nereguli, fiind surprinzător ca un bărbat tânăr, sănătos și educat să poată intra în categoria celor care necesită asistență. Oricum, din momentul concedierii, o bună parte din salariul meu a fost plătită de stat, iar după o anumită perioadă aș fi avut dreptul la o alocație regulată, calculată pornind de la ultimele mele venituri, altfel considerabile. Ca alternativă, m-aș fi putut declara persoană fizică autorizată și aș fi reușit astfel să încasez lunar venitul anual al unui pilot indian.

Cu adevărat remarcabil mi se pare cazul unei cunoștințe conceiate cam în aceeași perioadă cu mine. Fusesse redactor la o televiziune și, cu toate că tatăl ei este președintele

unui mare concern, a considerat de la sine înțeles să beneficieze de așa-numita alocație temporară, după concediere. La volanul BMW-ului său seria 5, datorit de tati, se pornea spre Grünwald, mahalaua celor mai bogați din München, ca să se plângă părinților din palatul din suburbia capitalei bavareze de soarta ei grea. S-a bucurat de alocație temporară fără nicio mustrare de conștiință, pentru că, așa cum mi-a explicat, „era dreptul ei”, iar ceea ce e drept nu poate fi strâmb.

Și eu am încasat ajutorul de șomaj pentru început, o sumă deloc de neglijat, ceea ce m-a împins să consider că e rezonabil să debutez în noul meu rol temporar de cap de familie șomer cu o călătorie de lungă durată. La întoarcere, am găsit în mormanul de corespondență o circulară de la agenția forțelor de muncă: deoarece am neglijat să mă prezint personal la o dată anume, s-a dispus încetarea plăților; aveam însă dreptul să fac recurs împotriva respectivei măsuri. Dar eu am preferat să nu profit de dreptul oferit.

Minunat, trăim într-o țară care „promite prosperitate la patru cincimi din locuitorii ei”, după cum spune Peter Sloterdijk. Cu adevărat interesant devine când ne întrebăm dacă stabilitatea proverbială a Republicii Federale rezistă și când laptele și mierea ajutoarelor și subvențiilor de stat nu mai curg la fel de generos și nu mai acoperă toate dezechilibrele sociale, după cum prevedea etosul fondator al ideologiei lui Ludwig Erhard – „bunăstarea pentru toți”. Majoritatea experților, din păcate și cei serioși, sunt de părere că masivele concedieri de acum anunță altele, și mai mari. În acest an se vor înregistra din nou circa o sută de mii de insolabilități ale întreprinderilor și persoanelor particulare, iar migrația unităților industriale în țările cu salarii scăzute va crește în continuare. Potrivit

unor estimări prudente, până în 2010, în Germania vor fi restrânse o pătrime din locurile de muncă din industrie și o treime din cele din comerțul cu amănuntul. La care se vor adăuga, din câte se pare, și serii de fuziuni. În Germania există peste patru sute de mii de funcționari bancari. Câți vor mai rămâne, după ce numărul băncilor va ajunge la jumătate din cel existent astăzi? Apoi, presiunea globalizării asupra sistemului nostru de remunerație capătă o asemenea forță, încât nici cei care nu sunt puși pe liber nu vor mai putea să-și mențină nivelul de trai din prezent.

În ziua în care se va deschide cel din urmă butoi de petrol se va prăbuși și capitalismul, spunea Max Weber în celebrul său dialog cu Werner Sombart. Și cei mai mulți vom apuca să trăim și ziua aceea. Colin Campbell, o autoritate necontestată în domeniul rezervelor de țiței, afirma în 2004: „S-ar părea că vom atinge cifrele maxime în anul viitor.” Acest *peak*, pe care Campbell îl prevedea până de curând în jurul lui 2010, fiind de aceea considerat pesimist, reprezintă „un punct nevralgic al întregii economii mondiale”. Mai departe, va funcționa pe rezervă, cum s-ar spune. Și asta în condițiile în care consumul continuă să crească.

Dacă este adevărat că mărirea prețului la petrol echivalează cu declanșarea cursei finale dinaintea epuizării resurselor, ne aflăm înaintea unei schimbări epocale, iar criza economică mondială din 1929 va arăta ca o simplă aniversare de copii, în comparație cu cea care ne așteaptă. Curând ne vom aminti de anii în care făceam, fără grijă, cumpărături pentru Crăciun, de mașina de spălat rufe pusă în funcțiune pentru două perechi de șosete, de cea de-a doua locuință și de cea de-a treia mașină, de excursiile de weekend în Tunisia... ca de o epocă îndepărtată, aproape imaginară. Prețurile la curent electric, încălzire, apă, transport și prin urmare costurile pretinse de toate industriile și

de activitățile noastre casnice vor exploda, și atunci va fi inutil să mai devenim conștiincioși, să spălăm borcane de iaurt sau să folosim becuri economice. Nu există o comparație mai valabilă decât cea dintre stabilitatea economiei noastre și cea a căsniciilor lui Joschka Fischer.

Anii de prosperitate s-au dus pe vecie, *let's face it*. Dar pentru noi, cei loviți în plin, există și o parte bună: zeci și zeci de ani, capitalismul a vrut să ne convingă că sărăcia ar fi un lucru de rușine. Sărăcia însemna „a pierdut trenul”, idiotul, leneșul. Iată, mitul capitalismului, care încerca să ne vâre bine în cap că „Oricine poate!”, s-a dovedit neînțemeiat. Nu oricine e capabil să dea lovitura! O carieră își poate opri oricând avântul, peste tot există învingători și învinși, iar numărul celor din urmă e în permanentă creștere. Dar cine sărăcește astăzi nu mai are de ce să se simtă un ratat – totul se petrece în cadrul unui proces extins și, la scară istorică, va fi demn și de compătimire.

Eșecul întregii epoci, al întregii clase sociale, este mult mai suportabil decât eșecul personal. Așa se explică și calmul, și detașarea multora dintre cei alungați din castelele și de pe domeniile lor, în 1945, care s-au împăcat și cu noua condiție. Un bătrân conte din țările baltice mi-a spus odată, vorbind în comicul lui dialect peltic: „Prhoprhietatea, drhagul meu, prho-prhie-ta-tea este o întâmplarhe. Am pierhdut totul, în schimb ne-am rhăspândit în lumea larhgă. Parhis, Madrhid, Amerhica de Sud. Să rhămâi merheu în prhovincie, la noi în Estonia, ce plic-tiseală de moarhte!”

Propria mea experiență îmi permite să afirm că pauperizarea relativă, abordată cu o atitudine cuvenită, poate prezenta chiar și avantaje stilistice. Familia mea sărăcește de multe secole și de aceea mi se pare de la sine înțeles, la asemenea vremuri, să vin în ajutor cu o serie de sfaturi despre cum, sărăcind, să te poți simți tot mai bogat.

Ascensiunea familiei mele s-a petrecut cu mult timp în urmă. Pe atunci, oamenii se mai temeau de bandele de hoți care bântuiau peste tot locul, și i-au rugat pe câțiva bandiți, consacrați în branșă, să-i apere de cei mai puțin consacrați. Cu taxele de protecție adunate din belșug, am construit castele semețe. Schönburg, cel dintâi castel al nostru, a fost înălțat în secolul al X-lea pe Saale, în Thuringia. Pe vremea împăratului Barbarossa, la mijlocul veacului al XII-lea, ne-am extins în Muldenland și am construit noua noastră reședință la Glauchau. Șanțurile acestui castel nu erau umplute cu apă chioară, ca la cele ordinare, nu, în șanțurile noastre urșii bruni îi țineau la distanță pe nepoftiți. Până în secolul al XVIII-lea, am stăpânit partea sud-vestică a actualei Saxonii. Casa Wettin, ai cărei reprezentanți au ajuns până la rangul de principe elector, s-a străduit, generație după generație, să ne conteste supremația în Muldenland. Și cu cât deveneau mai puternici, cu atât intențiile lor se transformau în reușite.

În 1803, Regatul Saxoniei a anexat definitiv teritoriul nostru. Chiar dacă abia cu o sută cincizeci de ani mai târziu comuniștii ne-au alungat din propriile castele, chiar și din Wechselburg, unde tatăl meu și-a petrecut copilăria, prin al cărui parc nesfârșit își întinde meandrele râul Mulde, bazele puterii și bogăția familiei dispăruseră de mult. Exproprierea declanșată în zona de ocupație sovietică nu a fost decât o consecință logică a unui proces de lungă durată: coborârea de la rangul de casă domnitoare mică și independentă la cel de „nobil de apartament”. Dar mai târziu avea să se dovedească un mare avantaj că învățasem să pierdem.

Părinții mei merită titlul de specialiști cu înaltă calificare în sărăcire. Amândoi au trecut prin experiența refugiului, asemenea altor mii de reprezentanți ai generației lor. Tatăl meu avea șaisprezece ani când i-a adus în Occident pe

bunica și pe cinci dintre frații și surorile lui mai mici, după care s-a întors în Muldenland, neconsiderând că ar avea de ce să se teamă de ocupanții ruși, dar, în cele din urmă, a evitat arestul retrăgându-se tot în Vest. Sunt interesante prioritățile pe care și le-a stabilit când s-a hotărât ce anume să salveze din castelul părintesc. În loc de bijuterii și tacâmuri de argint, a luat trofeul primului căprior pe care avusese voie să-l doboare, mergând la vânătoare alături de tatăl său.

Mama s-a refugiat din Ungaria în Occident în 1951, în cea mai neagră perioadă a stalinismului, la douăzeci și unu de ani. Când a ajuns pe malul austriac al Lacului Neusiedl, plină de lipitori, în urma ei, în Ungaria, nu mai rămăsese nimic – cel puțin nicio valoare materială – deoarece fusese de mult deposedată de orice avere. Fiind considerată o dușmancă a poporului, i s-a refuzat până și postul de femeie de serviciu pentru care făcuse cerere.

Părinții mei s-au căsătorit în plin miracol economic german, fără să dispună de nimic altceva decât strictul necesar. S-au mutat într-o locuință minusculă din cartierul muncitoresc berlinez Tempelhof, unde a venit pe lume sora mea cea mare, Maya, apoi la Stuttgart, unde s-a născut sora mea, Gloria, după care, într-un final, tata a acceptat să devină corespondent al postului Deutsche Welle în Africa. De la mijlocul până la sfârșitul anilor șaizeci, familia mea a locuit în Africa, mai întâi la Lomé (Togo), unde s-a născut fratele meu mai mare, apoi la Mogadishu (Somalia), ambele locuri în care puteai să trăiești regește cu venitul modest de corespondent al Deutsche Welle.

Când am venit pe lume la Mogadishu, în anul aselenizării, în Somalia a izbucnit revoluția, silindu-i pe părinții mei să se întoarcă în Germania. Astfel a luat sfârșit pentru ei episodul african lipsit de griji – cel puțin din perspectivă financiară. Și-au creat din nou o bază în Germania, cât

despre bunăstarea care domnea aici în acea vreme, eu nu am profitat prea mult în copilărie. Stilul de viață al părinților mei era cât se poate de cumpătat. În vreme ce frigiderele colegilor de școală gemeau de bunătați și fiecare copil părea să se bucure de dreptul fundamental de liber consum al Nutellei, în frigiderul nostru, cel puțin așa mi se pare privind retrospectiv, abia dacă găseai câte o sticlă cu lapte, iar de hrănit ne hrăneam, practic invariabil, cu ouă-ochiuri și cartofi prăjiți. „Plecările în vacanță“ sau „banii de buzunar“ au rămas concepte pe care le-am cunoscut doar din relatările altora. În schimb, casa noastră, fapt remarcabil, a fost întotdeauna aranjată mai cu gust decât cele în care locuiau majoritatea prietenilor cu părinți mai înstăriți. Reușita se datora ingeniozității mamei mele, care recurgea la *nouveau pauvre chic*: rafturi din placă aglomerată ascunse sub falduri de stofe fine, mobilă Ikea sub perne și cuverturi frumoase. În vreme ce toți cei din jur se înconjurau de simbolurile statutului lor, părinții mei perfecționau arta cumpătării. De regulă, tata purta jachete cârpite în repetate rânduri și, ca să-și protejeze pantalonii de stofă, prefera pantaloni de piele. Și tot de regulă, eu moșteneam hainele de la fratele sau de la verii mei, fiind astfel scutit de ritualul înfricoșător, din câte se pare, când mama își ia fiii cei mici de mână și-i scoate la magazin, să le cumpere îmbrăcăminte.

În afară de corespondent la Deutsche Welle, tata a lucrat și ca asistent în programe de dezvoltare, a fost ecologist, iar la sfârșitul vieții sale deputat în Bundestag, ca reprezentant al Muldenlandului, vatra sa strămoșească. Dar pădurea și vânătoarea au rămas mereu sensul și autenticul scop al existenței sale. De aceea, în amintirile mele, îmi asociez copilăria cu o senzație de rece și umed, petrecută în bună măsură într-un hanorac galben, țipând: „Hop, hop, hop!“ la vânătoarea cu gonaci sau așteptând alături

de el sus, în punctul de observație, mut și neclintit, respirând cu prudență. Tata conducea întotdeauna cea mai ieftină mașină de pe piață. Automobilul Lada, pantalonii din piele și cămășile lui roase m-au făcut să mă rușinez de mii de ori. Abia în ziua de azi realizez cât de distins era. Privind în urmă, cum își făcea apariția în clădirea Parlamentului federal, în costumul său închis la culoare, puțin ponosit, arăta mai bine decât mulți dintre colegii săi îmbrăcați la patru ace.

Cumpătarea părinților mei, asta am descoperit mai târziu, respecta nu numai un principiu practic, ci în primul rând unul estetic. Aisaku Suzuki descrie în *Zen și arta teiului cu arcul* idealul wabi al samurailor, care se confundă cu frumusețea celor puțini, cu estetica economiei. Excesul era pentru samurai o adevărată oroare, din pricina hidoșeniei lui – și pentru că risipa este „nesimțită”, și pentru „nesimțirea” risipei. Părinții mei întruchipau varianta europeană a idealului wabi. Pentru tata, o ceașcă de ceai era cu adevărat frumoasă numai dacă avea o spărtură sau fusese lipită cel puțin o dată, iar o jachetă o purta cu plăcere doar din momentul în care alții ar fi lăsat-o deoparte.

Când sora mea mai mare, Gloria, s-a căsătorit cu prințul Thurn und Taxis, viața familiei nu a luat-o razna numai datorită capacității noastre perfecte de a interpreta rolul rudelor sărace ale unor oameni foarte bogați. Începând cu perioada postbelică, familia mea s-a aflat permanent în apropierea unor rude mai avute. După refugiu, bunica și copiii ei de vârstă fragedă și-au găsit adăpost la sora bunicului, căsătorită cu prințul Maximilian zu Fürstenberg, unul dintre cei mai bogați proprietari de păduri ai Europei. Cu o mărinimie neobișnuită chiar și pentru acele vremuri, el i-a pus la dispoziție bunicii o aripă a castelului său Heiligenberg, de lângă Lacul Constance, unde să locuiască

împreună cu cei șapte copii. Mult mai târziu, când părinții mei au avut o casă a lor, ea s-a mutat la noi. Astfel, ne-am petrecut jumătate din copilărie prin castelele și pădurile rudelor noastre înstărite. Și în același timp am fost educați să nu ne confundăm viața cu a lor. Odată, am îndrăznit să-i cer servitorului o cola sau ceva de acest gen, și am dat de bucluc – cât ești mic, nu-ți este permis să comanzi personalului de serviciu.

Prin urmare, conviețuirea dintre scăpătați și avuți a fost ceva cât se poate de firesc, dar demarcația a rămas mereu cât se poate de prezentă. Chiar dacă la vânătorile și marile serbări ale nobilimii domnește întotdeauna cel mai pestriț amestec – rudele sărace sunt doar rareori agreate. Modelul secret al pușinilor nobili care și-au păstrat averea rămâne acel baron din Westfalia, care după război a pus să fie dăruită o aripă a castelului său, ca să evite asaltul celor egali în rang, dar ajunși la sapă de lemn, în căutare de ajutor. S-a stins de mult generația șefilor de clan pentru care era cel mai normal lucru să susțină financiar permanent ramuri nevoiașе ale familiei; fiii lor au curmat orice operă caritabilă – ceea ce nu i-a făcut deloc populari în rândul rudelor scăpătate.

Amestecul de săraci și bogați în sânul nobilimii devine un fenomen tot mai rar și din cauză că tot mai puțini reprezentanți cu stare sunt dispuși să țină așa-numite „case mari”, cu mult personal angajat, ceea ce face să nici nu se mai pună problema vizitelor îndelungate. Au apus vremurile în care te invitai la un ceai și puteai rămâne musafir treizeci de ani. Până și cele mai bogate familii princiare, care acum douăzeci de ani mai locuiau în castele întregi, s-au restrâns de un deceniu într-o aripă mai mică, și în prezent locuiesc în căsuța din parc, pe care o consideră mult mai practică. Trăiesc cu toții în stil modern și, în acest context, lumea celor bogați vine mai rar în contact cu cea a

săracilor. Nouăzeci la sută din aristocrați trăiesc în apartamente închiriate sau, în cel mai bun caz, în căsuțe obișnuite din provincie, se tem să nu-și piardă slujba, asta dacă nu au fost deja concediați, și se mulțumesc cu mașini de ocazie. Când am rămas fără serviciu, un coleg mi-a spus: „Nu trebuie să vă faceți griji!” – de parcă oricine care are un „von” în nume dispune de moșii dincolo de Volga, unde se poate retrage. Cu riscul de a discredita un clișeu atât de drag multora, afirm că nobilimea germană s-a integrat de mult în realitatea socială a Republicii Federale Germania, desigur, cu excepția celor câtorva mari proprietari de terenuri.

Am devenit un navetist încercat între lumea pauperității rușinate și cea a belșugului nerușinat, pentru că soțului surorii mele, acum defunct, prințul Johannes von Thurn und Taxis, îi făcea plăcere să mă șteie în preajma sa. Drept urmare, trebuia să reușesc ca într-o zi să stau alături de regi ai petrolului, maharajahi și magnați, pentru ca dimineața următoare să mă prezint din nou la școală, ca să învăț sau să-mi croiesc o carieră de jurnalist independent. Toată viața mea am fost silit să mă lupt cu „sindromul chelnerului de la Ritz”, acel virus al extravaganței, care-i chinuie în mod tipic pe chelnerii de la Ritz, care nu se vor împăca niciodată ca, la sfârșitul programului, să sară din luxul și opulența care îi înconjoară direct în locuința lor cu două camere în care picură robinetul.

Dorind să mă delimitez de sobrietatea părinților mei și să imit extravaganța celor din jur, mi-am ticluit, spre exemplu, slăbiciunea pentru călătoriile la clasa I. Când mama mă conducea pe peronul gării din München, urcam în vagonul de clasa a II-a și așteptam până ce ieșea din raza vizuală, după care mă mutam într-un compartiment de clasa I, păstrând, desigur, secretul înclinațiilor mele, ca să nu ajung de râsul familiei. Odată, când mama a descoperit

dintr-o factură că făcusem comandă pentru hârtie de corespondență scumpă la Prantl, în München, a crezut că era vorba de o neînțelegere. Iar când a aflat de la o verișoară care lucra la Brenner's Park Hotel din Baden-Baden că într-o noapte m-am cazat acolo, nu s-a îndoit că la mijloc era o confuzie.

După ce m-am mutat din casa părintească și am împărțit un apartament cu câțiva prieteni, la Londra, deși erau perioade în care câștigam cu adevărat foarte bine, cheltuiam banii cu mult mai repede decât eram în stare să-i adun. Nu știu cum se făcea că ei continuau să curgă din bancomat, ca prin minune, la fel ca apa din conductă sau curentul electric din priză. Abia când am băgat de seamă că nu mai eram în stare să plec dintr-o benzinărie sau dintr-un chioșc de gară fără plase pline de cumpărături, că lăsam apa să curgă cât mă spălam pe dinți, pentru simplul motiv că nu mă puteam lipsi de susurul ei, că nu mă aplecam după mărunțișul căzut din buzunare sub scaunul pasagerului, am început să pricep că risipa la care mă dedam era doar o ridicolă revoltă împotriva cumpătărilor maniacale de acasă. Încetul cu încetul am înțeles că arta renunțării, desăvârșită de părinții mei, este nobilă pe lângă mania risipei – nu numai din rațiuni estetice, ci, mai mult de atât, deoarece servește unui scop cât se poate de practic: optimizarea desfătărilor.

Descoperitorul acestui principiu a fost Epicur: evită desfătarea, nu pentru că plăcerile simțurilor ar fi rele, ci din cauza mahmurelii provocate de supradoză. Pentru Epicur, abstenența temporară duce la creșterea capacității de desfătare. Cine o ține într-un ospăț nu se mai bucură nici măcar de cele mai delicioase bucate. În științele economice, fenomenul poartă numele de „scăderea ratei profitului”: dincolo de o limită, creșterea abundenței își pierde orice semnificație. Viața nu se mai îmbunătățește cu nimic

dacă îți atârni tablouri de Picasso în closetul pentru oaspeți, ca Heini Thyssen, sau îl aduci pe Nick Faldo săptămânal cu avionul, pentru o partidă de golf de câteva ore, ca fiul unui șeic din Emirate.

În societatea abundenței, consumatorii rămân inevitabil dezamăgiți. Economia de piață a încercat să ne insufle, prin *brainwashing* tot mai rafinat, că fericirea ar putea fi cumpărată cu bani. Ceea ce s-a dovedit o iluzie. Prin oferta de *wellness*, de la ceai ayurvedic până la budincă de ciocolată pentru fitness, industria încearcă să ne alunge gândurile, dar acum nu se mai poate tăgădui: avem nevoie de o nouă concepție în ceea ce privește luxul! Bunăstarea nu depinde de câți bani și câte lucruri reușești să aduni, ci se poate dobândi doar printr-o atitudine corectă.

O atitudine care înseamnă capacitatea de a putea renunța la tot ceea ce îi atrage pe ceilalți, independența față de stilul de viață al celor din jur, care nu trebuie să devină etalon, și înțelepciunea de a înțelege că declinul economic nu trebuie văzut ca o calamitate absolută, ci poate ca un prilej de rafinare a existenței. Potrivit lui Max Frisch, criza este o stare profund productivă, cu condiția să îi fie înlăturat gustul amar al catastrofei.

Într-o epocă a omogenizării totale și a standardizării depline, o criză poate reprezenta și o șansă de a da mici lovituri alinierii, chiar dacă totul se reduce doar la evitarea câte unui tertip de marketing. Iar dacă lanțurile de cafenele urmăresc cu tot dinadinsul să bei Super Grande Supremo nu este un motiv să nu-ți comanzi pur și simplu o cafea mare, fără lapte și fără zahăr. Ce, dacă vreunui departament de marketing, după câteva doze de ecstasy, i-ar veni ideea să boteze o cafea Mega-Cup-Superfraier, ar trebui să o și consume cineva? Sau să luăm „cazul rucola”: rucola nu-și găsea locul nici în cele mai îndrăznețe salate, pentru că oamenii o considerau pur și simplu prea amară. Atunci,

cuiva i-a venit ideea să-i zică, în loc de rucetă, rucola, iar de atunci, în Germania, aproape totul se servește doar „pe” sau „cu” rucola. De la Hamburg-Eppendorf până la München-Grünwald s-a înregistrat o asemenea cerere de rucola în toiul lui New Economy Boom, încât doar regiunile Brandenburg și Mecklenburg-Pomerania Inferioară au dispus de suprafețe suficiente pentru a acoperi cererea.

Poți să te îmbogățești, fără să câștigi mai mulți bani, doar dacă nu îți treci în revistă toate necesitățile fără de care oricum ieși în avantaj. Ca să alegem un simplu exemplu dintr-o mie, ai nevoie de celular? Sau să fi ajuns oare inaccesibilitatea un privilegiu pe care nu și-l pot permite decât oameni ca Osama bin Laden? Și de Internet? Președintele Băncii Mondiale, James Wolfensohn, a afirmat că săracii săracilor ar avea nu numai dreptul la aprovizionare cu apă potabilă, dar și la liberul acces la superautostrada de date. Altfel, ar fi izolați și de revoluția economică, încadrându-se, prin urmare, în adevăratul strat defavorizat al noii epoci digitale. Să fie oare o necesitate vitală sau un lux posibilitatea de a intra pe chat sau de a juca solitaire online cu tovarășii de convingeri din toată lumea? Sau să fie un lux posibilitatea de a renunța? În Grecia antică, prin „idiot” se înțelegea o persoană neimplicată în viața publică. Dar, ca urmare a interconectivității totale, este posibil să asistăm la o răsturnare de situație. Idiot ar putea însemna astăzi o persoană incapabilă să se sustragă interconectivității.

Când suntem siliți să facem ordine, să revizuim obiceiurile existenței noastre, ni se oferă șansa să învățăm să prețuim adevărata noblețe. Pauperizarea ne poate învăța și cum să stabilim priorități sau, mai simplu, cum să ne dăm seama ce este important. Folosind limbajul managerilor eficienți, cei care țin lumea noastră sub control, trebuie să ne concentrăm în sfârșit asupra afacerilor centrale și să trecem

la *lean management*. Asemenea economiei, reacționăm apăsând pe frâna costurilor. Iar această carte vă dezvăluie ce trebuie să facem ca, în urma noului proces, calitatea vieții noastre să aibă numai de câștigat.

Mai întâi de toate, cititorul trebuie să știe că nu intenționăm câtuși de puțin să atacăm plăcerea consumului, nu, nici măcar printre rânduri. Dar ne putem permite să ne întrebăm de la bun început dacă nu există ceva mai tentant decât febra actuală a călătoriilor de scurtă durată. Sau dacă nu cumva „mâncarea curată” este cumplit de neapetisantă. Însă toate astea servesc căutării unei vieți bune, și nu negării ei. Plăcerea reprezintă condiția legăturii cu viața și în lipsa ei se instalează dezolarea. Să întorci spatele *materialului*, să refuzi plăcerea și să devii ascet... este calea aleasă de lași și de rigoriști. Odată ce ai ales de bunăvoie, ca Diogene, butoiul copleșit de duhoare, hotărât să-ți repugne tot ceea ce ține de confort, nici nu mai poate fi vorba de arta renunțării. Adevărata artă este capacitatea, *ergo*, de a recunoaște ceea ce este cu adevărat frumos și, *secundo*, de a doza totul astfel încât să rămână cât mai mult bine în urmă. Arta renunțării este premisa esențială a plăcerii.

Aș dori să anticipez un principiu important pentru cine își dorește să simtă cu adevărat o plăcere în viață și să fie fericit: cu cât suntem mai capricioși, cu alte cuvinte, cu cât ne facem mai dependenți de obiecte, cu atât devenim mai săraci. De aceea mulți bogați sunt extrem de săraci, fiind veșnic nemulțumiți de ceva – cămașa de mătase nu a fost bine călcată, și nici nu s-a oprit cancelarul federal să-i salute, iar șoferul miroase a usturoi. În rândul celor avuți există un mare număr de nefericiți, ceea ce ar trebui să ne dea de gândit tuturor, fiind, la rândul nostru, avuți în comparație cu alții. Singurii bogați care mai dau cât de cât impresia că ar fi fericiți sunt cei care știu să se limiteze. În cele din urmă, este totuna dacă mai există lucruri

inofensive – un cappuccino, spre exemplu, de care avem „absolută nevoie” dimineața, sau tacâmurile de argint personale, fără de care nu ne putem hrăni, ca prințul de Wales; orice „necesitate” recunoscută înseamnă o capitulare. În lupta împotriva vulgarității atotputernice a culturii de masă putem avea doar triumfuri mărunte și personale, încercând să ne descurcăm fără lucruri de care nu am crezut vreodată că ne-am putea lipsi.

Cartea de față vă va oferi câteva sugestii de apărare a artei de a trăi în fața delirului consumist. Iar cine va învăța la timp să facă față oricărei situații cu cât mai puțini bani va deveni curând parte a unei elite demne de invidiat, căci urmează vremuri cu adevărat incomode pentru cei avuți. Și se vor teme pentru averile lor, zi și noapte. Dar cu cât ai mai puțin, cu atât ai mai puțin de pierdut. Iar cine ajunge la nivelul de cunoaștere de sine al unui Vladimir Nabokov nu trebuie să aibă nimic pentru a fi cineva.

Coborârea pe scara socială e o artă. Și popoare întregi au stăpânit-o, cu toată demnitatea. Iar uneori se întâmplă ca abia declinul să scoată la iveală adevărata strălucire. În capitolul următor vom întâlni, pentru început, câteva modele, care stăpânesc în mare măsură arta despre care vorbim.

WITH LOVE,
BAROQUE

Cuprins

PARTEA I	5
Situatia inițială	7
Eroi ai pauperității.....	26
 PARTEA A II-A	53
Banii sau viața!.....	58
Iubește-ți căminul.....	71
Mâncatul te satură.....	82
Fitness for free.....	94
Coșmarul auto.....	99
Concediul proteste.....	109
Hainele cele vechi ale împăratului.....	120
Constipația culturală.....	125
Copii și iarăși copii.....	137
Shoppingul armonios	147
 PARTEA A III-A.....	159
Sărmanii bogați.....	161
Ce nu rămâne niciodată pe sponci.....	182
 Glosar	193

NOBLESSE®

Autorii volumelor sunt martori și comentatori ai societății moderne, scriitori și jurnaliști cu sânge albastru, dispuși să-și invite cititorii în universul lor înconjurat de misterul istoriei și al prezentului.

O colecție de comori vechi de când lumea, dar bine păstrate între zidurile castelelor sau în tainele lor adânci, printre dantele și taftale.

Conservatorism și liberalism, monarhie și republică, bijuterii ale coroanei și cristale Swarovski.